

The Millie Arbesfeld Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

The Best Medicine: The Mitzvah of Bikkur Cholim

Rabbi Daniel Feldman
כח' תשרי תשע"ג • October 14, 2012

1) תלמוד בבלי – מס' נדרים (לט:-מא.)

מתניתין קשיתה, מאי איריא דתני, עומד אבל לא יושב? שמע מינה דנכסי מבקר אסורין על החולה. אמר ריש לקיש: רמז לביקור חולין מן התורה מניין? שנאמר: (במדבר טז) אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל אדם וגו'. מאי משמע? אמר רבא: אם כמות כל האדם ימותון אלה, שהן חולים ומוטלים בעריסתן ובני אדם מבקרים אותן, מה הבריות אומרים? לא ה' שלחני לזה. דרש רבא: (במדבר טז) אם בריאה יברא ה' - אם בריאה גיהנם - מוטב תהיה, אם לאו - יברא ה'. איני? והא תניא: שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, אלו הן: תורה, ותשובה, גן עדן, וגיהנם, כסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח; תורה - דכתיב: (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו וגו', תשובה - דכתיב: (תהלים צ) בטרם הרים יולדו ותחולל וגו' (תהלים צ) תשב אנוש עד דכא וגו', גן עדן - דכתיב: (בראשית ב) ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וגו', גיהנם - דכתיב: (ישעיהו ל) כי ערוך מאתמול תפתה, כסא כבוד - דכתיב: (תהלים צג) נכון כסאך מאז, בית המקדש - דכתיב: (ירמיהו יז) כסא כבוד מרום מראשון, שמו של משיח - דכתיב: (תהלים עב) יהי שמו לעולם וגו'! אלא הכי קאמר: אי איברי ליה פומא - מוטב, ואם לא - יברא ה'. והכתיב: (קהלת א) אין כל חדש תחת השמש! הכי קאמר: אי הכא לא מקרב פומא להכא ליקרב. דרש רבא, ואמרי לה: אמר ר' יצחק, מאי דכתיב: (חבקוק ג) שמש ירח עמד זבולה, שמש ירח זבול מאי בעיין? והא ברקיע קביעי! מלמד, שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו: רבונו של עולם, אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים, ואם לאו - אין אנו מאירים! באותה שעה ירה בהן חיצים וחניתות, אמר להם: בכל יום ויום משתחווים לכם ואתם מאירים, בכבודי לא מחיתם, בכבוד בשר ודם מחיתם! ובכל יום ויום יורין בהן חיצין וחניתות ומאירים, שנא': (חבקוק ג) לאור חציך יהלכו וגו'. תניא: ביקור חולים אין לה שיעור. מאי אין לה שיעור? סבר רב יוסף למימר: אין שיעור למתן שכרה, אמר ליה אביי: וכל מצות מי יש שיעור למתן שכרן? והא תנן: הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות! אלא אמר אביי: אפי' גדול אצל קטן. רבא אמר: אפי' מאה פעמים ביום. אמר רבי אחא בר חנינא: כל המבקר חולה - נוטל אחד ממששים בצערו. אמרי ליה: אם כן, ליעלון שיתין ולוקמוה! אמר ליה: כעישורייתא דבי רבי, ובבן גילו; דתניא, רבי אומר: בת הניזונית מנכסי אחין נוטלת עישור נכסים, אמרו לו לרבי: לדברין, מי שיש לו עשר בנות וכן, אין לו לבן במקום בנות כלום! אמר להן: ראשונה נוטלת עישור נכסים, שניה - במה ששיירה, שלישית - במה ששיירה, וחוזרות וחולקות בשוה. רב חלבו חלש, נפק אכריז רב כהנא:

רב חלבו באיש, לא איכא דקא אתי, אמר להו: לא כך היה מעשה? בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס ר' עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו חיה, א"ל: רבי, החייתני! יצא ר' עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים - כאילו שופך דמים. כי אתא רב דימי אמר: כל המבקר את החולה - גורם לו שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה - גורם לו שימות. מאי גרמא? אילימא כל המבקר את החולה - מבקש עליו רחמים שיחיה, וכל שאין מבקר את החולה - מבקש עליו רחמים שימות, שימות ס"ד? אלא, כל שאין מבקר חולה - אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות. רבא, יומא קדמאה דחליש אמר להון: לא תיגלו לאיניש, דלא לתרע מזליה, מכאן ואילך, אמר להון: פוקו ואכריזו בשוקא, דכל דסני לי ליחדי לי, וכתביב: (משלי כד) בנפול אויבך אל תשמח וגו', ודרחים לי ליבעי עלי רחמי. אמר רב: כל המבקר את החולה - ניצול מדינה של גיהנם, שנאמר: (תהלים מא) אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו יי, אין דל אלא חולה, שנאמר: (ישעיהו לח) מדלה יבצעני, אי נמי, מן הדין קרא: (שמואל ב' יג) מדוע אתה ככה דל בן המלך בבקר בבקר וגו', אין רעה אלא גיהנם, שנאמר: (משלי טז) כל פעל יי למענהו וגם רשע ליום רעה. ואם ביקר מה שכרו? מה שכרו? כדאמר: ניצול מדינה של גיהנם! אלא מה שכרו בעוה"ז? (תהלים מא) יי ישמרהו ויחיהו ואושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו, יי ישמרהו - מיצר הרע, ויחיהו - מן היסורין, ואושר בארץ - שיהו הכל מתכבדין בו, ואל תתנהו בנפש אויביו - שיזדמנו לו ריעים כנעמן שריפו את צרעתו, ואל יזדמנו לו ריעים כרחבעם שחילקו את מלכותו. תניא, ר"ש בן אלעזר אומר: אם יאמרו לך ילדים בנה, וזקנים - סתור, שמע לזקנים ואל תשמע לילדים, שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין, וסימן לדבר: (מלכים א' יב) רחבעם בן שלמה. אמר רב שישא בריה דרב אידי: לא ליסעוד איניש קצירא לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא, כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי, תלת שעי קדמייתא - רווחא דעתיה, בתרייתא - תקיף חולשיה. אמר רבין אמר רב: מניין שהקב"ה זן את החולה? שנאמר: (תהלים מא)

י' יסעדנו על ערש דוי וגו'. ואמר רבין אמר רב: מניין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה? שנאמר: י' יסעדנו על ערש דוי. תניא נמי הכי: הנכנס לבקר את החולה, לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי ספסל ולא על גבי כסא, אלא מתעטף ויושב ע"ג קרקע, מפני שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה, שנאמר: י' יסעדנו על ערש דוי. ואמר רבין אמר רב: מטרא במערבא סהדא רבה פרת. ופליגא דשמואל, דאמר שמואל: נהרא מכיפיה מתברין. ופליגא דשמואל אדשמואל, דאמר שמואל: אין המים מטהרין בזוחלין –

אלא פרת ביומי תשרי בלבד. אבוה דשמואל עבד להון מקוואות לבנתיה ביומי ניסן, ומפצי ביומי תשרי. אמר ר' אמי אמר רב, מאי דכתיב: (יחזקאל יב) ואתה בן אדם עשה לך כלי גולה? זו נר וקערה

(2) תלמוד בבלי – מס' בבא מציעא (ל):

רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה קאזיל באורחא, פגע ביה ההוא גברא, הוה דרי פתכא דאופי, אותבינהו וקא מיתפח. אמר ליה: דלי לי. אמר ליה: כמה שוין? - אמר ליה: פלגא דזוזא. יהיב ליה פלגא דזוזא, ואפקרה. הדר זכה בהו, הדר יהיב ליה פלגא דזוזא ואפקרה. חזייה דהוה קא בעי למיהדר למזכיה בהו, אמר ליה: לכולי עלמא אפקרנהו ולך לא אפקרנהו. - ומי הוי הפקר כי האי גוונא? והתנן, בית שמאי אומרים: הפקר לעניים - הפקר, ובית הלל אומרים: אינו הפקר, עד שיהא הפקר לעניים ולעשירים כשמיטה. - אלא רבי ישמעאל ברבי יוסי לכולי עלמא אפקרנהו, ובמלתא בעלמא הוא דאוקמיה. והא רבי ישמעאל ברבי יוסי זקן ואינו לפי כבודו הוה! - רבי ישמעאל ברבי יוסי לפני משורת הדין הוא דעבד. דתני רב יוסף: (שמות י"ח) והודעת להם - זה בית חייהם, את הדרך - זו גמילות חסדים, (אשר) ילכו - זה ביקור חולים, בה - זו קבורה, ואת המעשה - זה הדין, אשר יעשון - זו לפני משורת הדין. אמר מר: (אשר) ילכו - זה ביקור חולים, היינו גמילות חסדים! - לא נצרכה אלא לבן גילו. דאמר מר: בן גילו נוטל אחד מששים בחליו, ואפילו הכי מבעי ליה למיזל לגביה. בה - זו קבורה. היינו גמילות חסדים! - לא נצרכה אלא לזקן ואינו לפי כבודו. אשר יעשון - זו לפני משורת הדין. דאמר רבי יוחנן: לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה. - אלא דיני דמגזיתא לדיינו? - אלא אימא: שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפני משורת הדין.

(3) בראשית (יח:ט):

פִּי יַדְעֵתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת בְּנֵי וְאֶת בִּיתוֹ אֲחֵרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָגְךָ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא ה' עַל אֲבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו:

(4) רמב"ם – הל' אבל (יד:א):

מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחריך בתורה ובמצות.

(5) תלמוד בבלי – מס' בבא מציעא (פו):

+בראשית י"ח) וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום. מאי כחום היום? אמר רבי חמא ברבי חנינא: אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה, ובא הקדוש ברוך הוא לשאול באברהם. הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה כדי שלא יטריח אותו צדיק באורחים. שדריה לאליעזר למיפק לברא, נפק ולא אשכח, אמר: לא מהימנא לך. היינו דאמרי תמן: לית הימנותא בעבדי. נפק איהו, חזייה להקדוש ברוך הוא דקאי אבכא, היינו דכתיב (בראשית י"ח) אל נא תעבור מעל עבדך. כיון דחזא דקא אסר ושרי, אמר: לאו אורח ארעא למיקם הכא, היינו דכתיב (בראשית י"ח) וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם. מעיקרא אתו קמו עליה, כי חזויהו דהוה ליה צערא, אמרו: לאו אורח ארעא למיקם הכא. מאן נינהו שלשה אנשים - מיכאל וגבריאל ורפאל.

(6) רמב"ם הל' אבל (יד:ד-ח):

הלכה ד: בקור חולים מצוה על הכל, אפילו גדול מבקר את הקטן, ומבקרין הרבה פעמים ביום, וכל המוסיף משובח ובלבד שלא יטריח, וכל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחליו והקל מעליו, וכל שאינו מבקר כאילו שופך דמים.

הלכה ה: אין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי והלאה, ואם קפץ עליו החולי והכביד מבקרין אותו מיד, ואין מבקרין את החולה לא בשלש שעות ראשונות ביום, ולא בשלש אחרונות, מפני שהן מתעסקין בצרכי החולה, ואין מבקרין לא חולי מעיים ולא חולי העין, ולא מחושי הראש, מפני שהבקר קשה להן.
הלכה ו: הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי כסא, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי מקום גבוה, ולא למעלה ממראשותיו, אלא מתעטף ויושב למטה ממראשותיו ומבקש עליו רחמים ויוצא.
הלכה ז: יראה לי שנחמת אבלים קודם לבקר חולים, שנחום אבלים גמילות חסד עם החיים ועם המתים.
הלכה ח: מי שהיה לפניו מת וכלה, מניח את הכלה ומתעסק עם המת, וכן הוא אומר לב חכמים בבית אבל וגו', מת וכלה שפגעו זה בזה בדרך, מעבירין את המת מלפני הכלה, וזה וזה עוברין מלפני המלך.

7) שלחן ערוך – יו"ד (סי' שלה-שלו') שלה'

סעיף א: מצוה לבקר חולים. הקרובים והחברים נכנסים מיד; והרחוקים, אחר ג' ימים. ואם קפץ עליו החולי, אלו ואלו נכנסים מיד. (טור בקיצור מס' ת"ה = תורת האדם = להרמב"ן).

סעיף ב: אפילו הגדול ילך לבקר הקטן, ואפילו כמה פעמים ביום, ואפילו בן גילו. וכל המוסיף ה"ז משובח, ובלבד שלא יטריח לו. הגה: י"א דשונא יכול לילך לבקר חולה (מהרי"ל קצ"ז), ולא נראה לי, אלא לא יבקר חולה, ולא ינחם האבל שהוא שונאו, שלא יחשב ששמח לאידו, ואינו לו אלא צער, כן נראה לי (ש"ס פ' כ"ג).

סעיף ג: המבקר את החולה לא ישב ע"ג מטה ולא ע"ג כסא ולא ע"ג ספסל, אלא מתעטף ויושב לפניו, שהשכינה למעלה מראשותיו. הגה: ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ, דהיושב גבוה ממנו, אבל כששוכב על המטה מותר לישב על כסא וספסל (ב"י בשם הר"ן, וכן נוהגין).

סעיף ד: אין מבקרין החולה בג' שעות ראשונות של יום, מפני שכל חולה מיקל עליו חליו בבקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בג' שעות אחרונות של יום, שאז מכביד עליו חליו ויתייאש מלבקש עליו רחמים. (וכל שביקר ולא ביקש עליו רחמים, לא קיים המצוה) (ב"י בשם הרמב"ן).

סעיף ה: כשמבקש עליו רחמים, אם מבקש לפניו, יכול לבקש בכל לשון שירצה. ואם מבקש שלא בפניו, לא יבקש אלא בלשון הקדש.

סעיף ו: יכלול אותו בתוך חולי ישראל, שיאמר: המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל. ובשבת אומר: שבת היא מלזעוק, ורפואה קרובה לבא.

סעיף ז: אומרים לו שיתן דעתו על ענייניו, אם הלוח או הפקיד אצל אחרים, או אחרים הלוח או הפקידו אצלו, ואל יפחד מפני זה מהמות.

סעיף ח: אין מבקרין לא לחולי מעים ולא לחולי העין ולא לחולי הראש. וכן כל חולי דתקיף ליה עלמא וקשה ליה דיבורא אין מבקרין אותו בפניו, אלא נכנסין בבית החיצון ושואלין ודורשין בו אם צריכין לכבד ולרביץ לפניו, וכיוצא בו, ושומעין צערו ומבקשים עליו רחמים.

סעיף ט: מבקרין חולי עובדי כוכבים, מפני דרכי שלום.

סעיף י: בחולי מעים אין האיש משמש את האשה, אבל האשה משמשת את האיש. הגה: י"א שמי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם שבעיר שיבקש עליו רחמים (ג"י פרק י"ג), וכן נהגו לברך חולים בבהכ"נ, לקרא להם שם חדש, כי שנוי השם קורע גזר דינו. ניהום אבלים, קודם לביקור חולים (כל בו).

שלו'

סעיף א: נתנה התורה רשות לרופא לרפאות. ומצוה היא. ובכלל פיקוח נפש הוא. ואם מונע עצמו, הרי זה שופך דמים, ואפילו יש לו מי שירפאנו, שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות. ומיהו לא יתעסק ברפואה אא"כ הוא בקי, ולא יהא שם גדול ממנו, שאם לא כן, הרי זה שופך דמים. ואם ריפא שלא ברשות בית דין, חייב בתשלומין, אפילו אם הוא בקי. ואם ריפא ברשות ב"ד, וטעה והזיק, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ואם המת, ונודע לו ששגג, גולה על ידו.

סעיף ב: הרופא, אסור ליטול שכר החכמה והלימוד, אבל שכר הטורח והבטלה, מותר.
סעיף ג: מי שיש לו סמנים, וחבירו חולה וצריך להם, אסור לו להעלות בדמיהם יותר מן הראוי. ולא עוד, אלא אפילו פסקו לו בדמיהם הרבה, מפני צורך השעה שלא מצאו סמנין אלא בידו, אין לו אלא דמיהן. אבל אם התנה בשכר הרופא הרבה, חייב ליתן לו, שחכמתו מכר לו ואין לו דמים. הגה: ואף על פי שיש מצוה עליו לרפאותו; שכל מצות עשה דרמיא אכולי עלמא, אם נזדמנה לאחד ולא רצה לקיימה אלא בממון, אין מוציאין הממון מידו, ולא מפקיעין מידו חיוב שלהן (טור).